

ЕТНОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

*Онищук Віталій Михайлович, доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології*

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

МОВНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мовне партнерство є одним із засобів регулювання взаємодії між різними етносами, окремими особами, малими і великими національними групами, що компактно проживають в суспільстві. Система мовного партнерства може формуватися в різному етносоціальному і етнокультурному просторі, як в окремому місті, регіоні, так і в державі; у будь-якій галузі людських стосунків – як у економічній, так і в культурній, політичній тощо.

Мовне партнерство у сучасному варіанті почало формуватися у Канаді та США після їх утворення. Нації Північної Америки, на відміну від європейських, формувалися не шляхом поступового розвитку одного етносу, об'єднаного насамперед місцем проживання, комплексом спільних умов, зокрема, – мовою спілкування, а з представників – мігрантів, які з різних причин обрали їх своєю батьківщиною. Формування націй відбувалося через максимальну зближеність людей, через так званий плавильний казан. Культури представників різних народів, ментальності, традиції, мови так чи інакше входили в цей плавильний казан як інгредієнти, щось додаючи до провідної ідеї.

Роль цих складників, особливо мови, варто вивчати з метою врахування у створенні сучасної української політичної нації. Відмітимо, що вищезазване оригінальне утворення не може бути штучно перенесене на український ґрунт. Україна є сьогодні однією з найбільш багатоетнічних в Європі. Поліетнічний склад українського суспільства став наслідком історичного переходу територій від однієї держави до іншої, а також традиційних прикордонних процесів розселення етнічних груп. Склад населення формувався також завдяки заселенню вільних земель представником різноманітних етнічних груп у 18-19 сторіччях. [1, с.178]

Найбільш строкатою в Україні є Одеська область, регіон, який внаслідок історичних процесів сформувався як багатоетнічний, причому з компактно і дисперсно з картою розселення. У зв'язку з тим, що цей регіон переходив від Османської Імперії до Російської і від Російської до Румунії, від Румунії до Радянської, тому на цій території різні групи були занедбані і в стані консервативної стагнації.

В наш час низький соціально-економічний розвиток Придунав'я, занепад інфраструктури, високий рівень безробіття та відсутність державної уваги до периферійного регіону створюють умови для відчуття відірваності від Української держави. Сьогодні відремонтована траса Рені – Одеса, запущено

прямий щоденний нічний потяг Київ – Ізмаїл, розробляються програми територіального співробітництва країн Східного партнерства, що слугують істотними чинниками зближення і єдності.

Створивши в 1991 р. свою державу, народ України збудував своєрідний конструкт, який забезпечує цілісність процесу творення нації, де мова, крім знаряддя спілкування є глибинним пластом духовного життя народу, його історична пам'ять. Пошук мовної самоідентичності в Україні в кінці 20 початку 21 сторіччя проходить під знаком мультикультуралізму. [2, с.66] Ця соціологічна категорія є досить сучасною, реальною і неоднозначною.

Мультикультуралізм є даність, тобто об'єктивна реальність, в якій існує суспільство і як метод етнополітичного менеджменту. Крім його культурологічного аспекту варто відмітити, що саме концепція мультикультуралізму має також соціологічний і політичний виміри, оскільки для фактичного створення і розвитку мультикультуралізму в українському суспільстві чи регіоні необхідна наявність свідомої державної політики і відповідних заходів, підтриманих як на законодавчому рівні, так і виконавчою владою, також зусиллям структур громадянського суспільства.

Сьогодні мультикультуралізм є виховним засобом окультурювання молоді, засобом усвідомлення власної належності до певних культурних коренів – коренів різних. Він став засобом виховання толерантності і громадської відповідальності. Тільки культурна і освічена людина може зрозуміти рівну вартість культур національних меншин, що представлені в українському суспільстві.

Саме життя вносить корективи в асиміляційні теорії і суспільні очікування. Групова, чи регіональна етнокультурна ідентичність залишаються потужним фактором індивідуальної самоідентифікації членів суспільства, які відрізняються від більшості певними культурними традиціями, релігією або мовою. Дослідження соціологів м. Одеси показують, що на півдні Одеської області болгари, гагаузи, молдовани, українці, розмовляючи своєю етнічною мовою, само ідентифікують себе, як бессарабці. Проблем з використанням рідної – материнської мови там не існує, кожен використовує ту мову, яка йому подобається. Цей регіон характеризується як найбільш полілінгвістичний. У старшого покоління різних етносів об'єднуючою мовою спілкування в громадських місцях, базарах, громадському транспорті, тощо є російська, бо українську в школах раніше не вивчали, а молоді люди різних етносів, що отримали освіту, уже в незалежній Україні, при необхідності вільно переходять на українську. Таким чином у повсякденному житті вони використовують не менше трьох мов – свою, рідну, російську, і мову держави – українську. При цьому всьому болгари знають гагаузську, а гагаузи – болгарську, молдовани мову ромів і т.д.

Дослідження, передусім соціологічні, реальна дійсність, свідчать про досить високий рівень толерантності у міжетнічних стосунках. У демократичного суспільства є можливості поєднати в одному просторі

етнокультурну різноманітність, об'єктивно показати, ось живуть з нами, домінуючою нацією, поряд люди, їхня культура інша від нашої, але це не привід для того, щоб її не сприймати, або до неї ставитися якось відсторонено, чи вороже. Результати національного опитування «Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством» проведеного силами національної мережі ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» проведеного в 24-х областях України у вересні 2017 р. показало, що мова якою розмовляють пошукувачі роботи не є чинником відмови при працевлаштуванні (всього 1 % відмов). На питання «На Вашу думку, чи є напруженість відносин в Україні між україномовними та російськомовними громадянами» 73,4 % відповіли «НІ», «ТАК» – 19,2 % ; між етнічними українцями та іншими національно-етнічними групами «НІ» – 70,9 %, «ТАК» – 18,3 %, інші – важко відповісти. [3, с.5,11]

Мовна політика держави має бути гнучка, інклюзивна, з урахуванням потреб, з повагою до людей. Існують механізми нормального сприйняття інших у парадигмі «Ми – Вони». Сьогодні це помітно з кримськотатарським народом після анексії Криму.

Історія з мовною нормою нового Закону України «Про освіту» – яскравий приклад уміння влади створювати державні проблеми, де змішали представників корінних народів та національних меншин з іноземцями та особами без громадянства. Згідною з офіційною статистикою в Україні мовами корінних народів і національних меншин навчаються близько 400 тис. дітей у 735 навчальних закладах. Як правило, у таких закладах українська мова вивчається як предмет. МОН Україні змушене констатувати, що спостерігається стійка тенденція до зниження рівня та погіршення якості загальної середньої освіти в дітей зі шкіл з навчанням мовами національних меншин, що підтверджується, зокрема, результатами ЗНО. Президент під час виступу в ПАРЄ згадав про Берегово, де 75 % випускників шкіл не склали іспиту з української мови. [4, с. 3]

У 2016 р. 60,1 % школярів, що належать до угорської та румунської меншин взагалі не подолали поріг склав / не склав з тестування української мови. Це справді прогнозована згубна дискримінація цих дітей на майбутнє у своїй державі. Це майбутні іммігранти та сепаратисти.

Використання єдиної державної мови не піддається сумніву ні всередині країни, ні її сусідами, ні європейськими структурами. У Резолюції ПАРЄ 2189 (2017 р.) також відзначено, що знання державної мови – чинник соціальної інтеграції, і держави обґрунтовано вимагають, аби державна мова була мовою освіти для всіх. [4, с. 3]

Декілька країн, зокрема Угорщина, Румунія, Польща, Болгарія, Молдова, Греція і Росія заявили свої застереження щодо положень вищезазначеного закону. Водночас їхня позиція примушує аналізувати рівень дотримання прав етнічних українців у тих – таки сусідніх країнах. В Угорщині українська діаспора нечисленна – близько 8 тис. осіб і офіційно визнана українська мовою

національної меншини. При цьому ні початкових, ні середніх шкіл з українською мовою викладання там немає. У Румунії проживає близько 50 тис. етнічних українців. Єдиним українським навчальним закладом є Педагогічний ліцей імені Т.Г.Шевченка у місті Сігету Мармаціей, в якому навчається менше 200 учнів. У Росії за неофіційною статистикою проживає близько 10 млн. українців – і українських шкіл взагалі немає. [4, с. 3]

Культурно-мовна і психологічна близькість титульної нації з національними меншинами сприяє зростанню розуміння української громадянської ідентичності. Мовно-культурні орієнтації населення України піддаються впливу. Мовне партнерство полягає у підтримці природного розвитку й функціонування мов державної і національних меншин у конституційно визначених межах. Від співробітництва за умов взаємного визнання мовних прав більшості й національною меншиною на теренах держави виграють всі члени суспільства. Повага до мови національних меншин є основою співіснування в суспільстві і сприяє довірливості та служить національній безпеці та єдності.

Список використаних джерел

1. Гордузенко В. Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства / В.Гордузенко // Соціальна психологія. 2006. – № 3 (17). – С.173-180.
2. Ляпіна Л.А. Мультикультуралізм як стратегія вирішення проблем культурного розмаїття: аналіз теоретичних моделей / Л.А. Ляпіна. // Український соціум. – Науковий журнал. – 2017. – № 1 (60). – С. 60-71.
3. Бакіров В.С., Балакірева О.М., Куценко О.Д., Мурадян О.С., Сокурянська Л.Г. Соціальні нерівності: Сприйняття українським суспільством. Інформаційні матеріали за результатами національного опитування. / В.С. Бакіров, О.М. Балакірева, О.Д. Куценко, О.С. Мурадян, Л.Г. Сокурянська // Київ – Харків .– САУ. – 2017. – 12 с.
4. Ставнічук М. Мовна пастка «Західний фронт» української влади/ М. Ставнічук// Дзеркало тижня Україна. 2017. – № 38.

*Луцишин Галина Іванівна, доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

ВПЛИВ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Питання міжетнічних відносин активно розглядається в країнах ЄС, що пов'язано насамперед з процесами європейської інтеграції та розширенням Європейського Союзу. Саме досвід держав Центральної та Східної Європи, які вже стали членами ЄС у 2004 р., можна вважати важливим для вдосконалення українського законодавства у сфері міжнаціональних відносин. Однак варто